

29. Шнайдер В. Новий посібник з журналістики та он-лайн журналістики / Вольф Шнайдер, Пауль-Йозеф Рауе ; пер. з нім. В. Климченко. — К. : Центр Вільної Преси ; Академія Української Преси, 2014. — 358 с.

Лариса Копилова

ТРОПИ ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАТИВНОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ МАТЕРІАЛІВ КОСМІЧНОЇ ТЕМАТИКИ У СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ДРУКОВАНИХ ЗМІ

Проаналізовано мовностилістичні засоби, зокрема тропи, у матеріалах космічної тематики в спеціалізованих виданнях, на прикладі «Интересной газеты» блоку D «Невероятное». Виявлено частотність використання основних різновидів тропів, серед яких: епітет та його підвиди, порівняння, метафора, метонімія, персоніфікація та синекдоха, літота та гіпербола. З'ясовано, що тропи в аналізованих матеріалах є не лише засобами вираження, а й доступною і тому ефективною формою комунікації між автором та читачем, оскільки вони подекуди виконують функцію аналогів складних термінологічних одиниць.

Ключові слова: тропи, мовностилістичні засоби, спеціалізовані видання, друковані ЗМІ, реципієнт, епітет, метафора.

Проанализированы лингвостилистические средства, в частности тропы, в материалах космической тематики в специализированных изданиях, на примере «Интересной газеты» блока D «Невероятное». Выявлена частотность использования основных разновидностей тропов, среди которых: эпитет и его подвиды, сравнение, метафора, метонимия, персонификация и синекдоха, литота и гипербола. Установлено, что тропы в анализируемых материалах являются не только средством выразительности, но и доступной и поэтому эффективной формой коммуникации между автором и читателем, поскольку они иногда выполняют функцию аналогов сложных терминологических единиц.

Ключевые слова: тропы, лингвостилистические средства, специализированные издания, печатные СМИ, реципиент, эпитет, метафора.

Linguo-stylistic means, in particular tropes, in cosmic themes materials in specialized print media on the example «Interesnaia gazeta» («The Interesting newspaper») of the D section «Neveroyatnoye» («Incredible») have been analyzed. Frequency of main trope kinds usage, among which are epithet and its subtypes, similes, metaphor, metonymy, personification and

synecdoche, lithote and hyperbola has been revealed. It has been figured out that tropes in analyzed materials are not only means for expressiveness, but also accessible and thus effective form of communication between author and reader, since they sometimes perform function of analogs for complex terminological units.

Key words: *tropes, linguo-stylistic means, specialized publications, print media, recipient, epithet, metaphor.*

Як і декілька тисяч років тому, космос та космічні об'єкти продовжують викликати особливий інтерес у суспільстві. ХХ століття ознаменувалося бурхливим науково-технічним прогресом та початком ери космонавтики. Те, що на початку століття здавалося недосяжною мрією, в його середині стало реальністю: запуск першого супутника, політ першої людини в космос. Цікавість людей до космічних відкриттів та подій не згасла з часом, а лише підсилилася завдяки ЗМІ, що висвітлюють цю тематику. Тема космосу залишається дещо утаємниченою, адже саме відповідна сфера діяльності людства не є частиною повсякдення, а суспільну думку значною мірою формують передусім засоби масової інформації, зокрема друковані видання. З огляду на сказане **актуальність** цієї статті полягає у вивченні особливостей відображення ЗМІ теми космічного, щодо якого більшість представників людської спільноти не має власного емпіричного досвіду. Відповідно актуальним є вивчення теми космічного на сторінках друкованих видань України в період незалежності, оскільки Україна, за світовими показниками, — космічна держава.

Мета статті полягає в аналізі українського друкованого видання «Интересная газета» блоку D «Невероятное», яке виявляє постійне зацікавлення темою космічного, з огляду на мовностилістичні особливості текстів, зокрема тропи, використання яких прямо пов'язане з домінуванням наукового чи паранаукового дискурсів у журналістських матеріалах.

Спеціальних досліджень, присвячених поданню у ЗМІ теми космонавтики, на теренах України досі немає, тож спиратимемося в роботі на дослідження тропів, здійснене в межах інших наукових галузей, передусім літературознавства та мовознавства. Серед учених, які працювали в цьому напрямі, можна назвати І. Білодіда [1], О. Галича [2], А. Коваль [3], Д. Розенталя [4].

Одним із перших видань у незалежній Україні, що почало системно і послідовно висвітлювати космічну тематику, є «Интересная газета», яка видається з 1993 р. та поділяється на декілька блоків. Блок D «Невероятное» вміщує матеріали, присвячені питанням космосу та дотичних до нього наукових і паранаукових гіпотез. «Интересная газета» блок D «Невероятное» (надалі — «ИГ»-D-«Н») (№ 1(64) за 1999 р.) містить чотири публікації, присвячені космічній тематиці.

З огляду на те, що статті «ИГ»-D-«Н», надруковані у вказаному номері, стосуються різних вузьких питань у межах космічної тематики, доцільно розглянути всі матеріали такого типу та проаналізувати їх на наявність тропів. У публікації «Венеру ожидает экспансия землян» викладається гіпотеза про можливість переселення землян на Венеру, автор також коротко описує, спираючись на наукові розробки, підготовку вченими цієї планети та інших космічних об'єктів до переселення туди представників людської цивілізації. У статті «Взгляд из Вселенной» стисло розповідається про спостереження космонавтами з «Шатла» за об'єктом невідомого походження, що мав схожість з людським обличчям. «Откуда взялись НЛО» — матеріал, присвячений гіпотезі помилкового сприйняття конструкцій, створених земними вченими, як непізнаних літаючих об'єктів. Публікація «А может, пришельцы действительно живут среди нас?» інформує читача про гіпотезу щодо існування цивілізації в сузір'ї Діви. Цивілізація «умичан», як називають її на сторінках видання, схожа з нашою, а шість її представників перебувають зараз на Землі.

Перш за все необхідно визначитися з колом тропів, які є найбільш важливими для журналістських матеріалів космічної тематики — це епітет, порівняння, метафора, уособлення, метонімія, синекдоха, літота та гіпербола.

Виходячи з того, що досліджувані чотири статті торкаються різних проблем позаземного існування, в кожному матеріалі використовується власний набір мовностилістичних засобів, зокрема тропів, зумовлених співвідношенням наукового та паранаукового дискурсів.

Одним із постійно вживаних тропів у названих статтях є епітет. Він дає змогу читачеві образно уявити ті чи інші космічні об'єкти або явища, які читач немає можливості побачити особисто. Так, епітети

«уменьшенная и утрированная копия», «как своеобразный “SOS”», «оптимальные параметры», «наиболее здравомыслящие людские особи», «пытливые умичане», «со специально сконструированных высотных воздушных шаров», «эта шпионская операция», за класифікацією Олександра Галича, відносно до **контекстуально-авторських**, оскільки саме вони підкреслюють риси, які є характерними для об'єктів «у тому конкретному контексті, в якому про цей предмет згадується» [2, с. 217—218].

Епітети, виокремлювані О. Галичем як **постійні**, тобто ті, що виділяють не характерну рису конкретного предмета, а загальні ознаки предмета, — рідко вживаються в аналізованих журналістських матеріалах: «изображение человеческого лица». Це зумовлюється тим, що космічні об'єкти, які є недостатньо дослідженими і про які соціум не має чітких уявлень, важко охарактеризувати за допомогою усталених означень.

Прикрасальні епітети роблять мову журналістських текстів космічної тематики більш виразною та образною. Оскільки ці тексти є дещо переобтяженими термінами та маловідомими читачу поняттями, щоб полегшити сприйняття, у них використовуються емоційно-образні лексеми. Серед них такі: «живительный кислород», «об интересной теореме», «пытливые умичане», «необычную телеграмму», «подлинную природу». Наведені епітети дають змогу читачеві через земні поняття краще уявити те, до чого особисто не можна доторкнутися.

Епітети, що не лише виокремлюють певну рису предмета, а й підсилюють її значущість, називають **посилювальними**. До таких епітетів належать: «глобальному переселению», «в опасную фазу», «могущественный самостоятельный фактор», «естественные ограничения», «благоприятные условия», «серьезную попытку», «на высокой степени развития», «совершенных приборов», «сверхсекретная операция», «главной неожиданностью» — вони підкреслюють важливість явищ та предметів, що відображаються у статтях.

Прикладом **характерологічних**, або **пояснювальних**, епітетів у текстах, що вивчаються, є: «гигантскую сферу», «оптимальные параметры», «грядущего кризиса», «небольшой городок», «философские воззрения», «земным ученым», «детальной карты», «подробные географические карты», «со специальными фотокамерами»,

«серьезными проблемами», «к досрочному прекращению», «первоначальной цели», «шпионская операция». Такі епітети пояснюють, характеризують і підкреслюють ознаку предмета чи об'єкта, про який ідеться. У матеріалах, що пов'язані з космічною тематикою, характерологічні епітети відіграють роль певного уточнення для читача. Ця група епітетів в аналізованих текстах дає змогу читачеві більш однозначно розуміти матеріал та водночас викликає довіру.

Шляхом визначення частоти використання епітетів та виконуваних ними функцій у досліджуваних публікаціях було встановлено: видання подає досить образні матеріали, маючи за мету зробити описувані явища та гіпотези зрозумілими для непідготовленого читача.

Для описання гіпотез і явищ у публікаціях космічної проблематики також часто вдаються до порівнянь. Такий мовностилістичний прийом дає змогу читачеві краще усвідомити абстрактні реалії завдяки їх конкретизуванню та порівнянню із чимсь знайомим та земним. Наприклад: «наша планета, *по сути, представляет собой автономный “космический корабль”*»; «производит и потребляет энергию, *эквивалентом которой можно считать “содержимое” примерно...*»; «и человеческий социум, и колонии бактерий»; «*по сути, колония микроорганизмов — уменьшенная и утрюванная копия нашей цивилизации*»; «просматривается *на примере гриба-слизневика*»; «сделают нас *глупее гриба-слизневика*»; «миг в сравнении с *возрастом человечества*»; «оно огромно — *размером со 150 наших Солнц*»; «жизнь на Умо *схожа с нашей, а умичане схожи с некоторыми землянами*»; «на трех из них обнаружили формы жизни, *сходные с умичанскими*»; «этими языками умичане владеют, *словно родным*»; «их письма *можно сравнить с работами Леонардо да Винчи*». Порівняння в текстах, що розповідають читачеві про космічні явища, дають більш чітке уявлення про відображені поняття, розміри, об'єкти і т. п. Для реципієнта важливо відтворити у своїй уяві описуване в журналістському повідомленні, зважаючи на те, що космічні уявлення формуються здебільшого завдяки ЗМІ, і троп — порівняння — допомагає пояснювати далекі матерії земними поняттями.

Метафора є одним із найуживаніших тропів у журналістських текстах. Саме завдяки їй можна висловити велику кількість думок,

почуттів, емоцій та виявити своє ставлення до описуваного явища. Метафору не обійшли своєю увагою і повідомлення космічного спрямування. Ось приклади: *«встав однажды на путь технического прогресса»*; *«человечество эволюционирует с непостижимой для космических масштабов скоростью»*; *«от некоторых клеток начинается поступать сигнал тревоги»*; *«как своеобразный “SOS”»*; *«к сигнализирующему лидеру сползаются остальные клетки»*; *«они катапультируются на расстояние до 12 метров»*; *«пораженные увиденным эксперты»*; *«этот “портрет” никто не видел раньше»*; *«их планета покрыта лесом антенн»*; *«самых отдаленных уголков Вселенной»*; *«шары были переброшены на базы»*. Більшість явищ, пов'язаних із космосом, не мають власної назви, оскільки самі явища не є вивченими та науково поясненими. Оскільки офіційні дані щодо космічних реалій є недоступними для широкого загалу або взагалі відсутніми, ЗМІ залишається відображувати явища описово. Метафора ж дає описове найменування поняття чи явища, які власного не мають, тож використання цього тропу є дуже доречним у розглядуваних текстах. На думку І. Білодіда, метафора має бути зрозуміла не лише мовцеві, а й тому, хто її сприймає [1], — і це є важливим аспектом, адже незрозумілість метафоричного вислову напряму пов'язана з розумінням матеріалу загалом.

Аналізовані тексти містять інформацію, яка дещо руйнує уявлення про суспільство і його устрій, а також яку не можна однозначно трактувати і яка є радше припущенням без належних доказів.

Іще один вид тропів, який виокремлюють, називаючи по-різному, автори, — уособлення (персоніфікація, прозопопея) — заміщення живого неживим [2, с. 215] — є часто вживаним у досліджуваних текстах. Прикладами уособлення в публікаціях космічної тематики можуть слугувати: *«вырвутся микроорганизмы»*; *«преобразования приобрели “взрывной характер”»*; *«пришли калькуляторы»*; *«умирающий Древний Рим, посылавший армии»*; *«претендент на колонизацию — Венера»*; *«“лицо” имеет способность произвольно появляться и исчезать»*; *«оно [лицо] показалось»*; *«воздушные шары должны были дать Западу»*; *«истребители не способны»*; *«способные держаться на воде гондолы»*. Персоніфікація в журналістських матеріалах космічного спрямування як різновид тропів дає можливість читачу сприйняти текст образно; такий художній засіб

також підкреслює значущість процесу чи явища, яке змодельоване в лабораторних умовах або взагалі є припущенням. Персоніфікація спрощує описові мовні конструкції, що роблять текст значно важчим для сприйняття. Так, фраза «*умирающий Древний Рим*» замінила конструкцію на кшталт «*Давній Рим, що зазнав великих руйнацій під час війн та відповідно економічного занепаду*».

Прикладів метонімії та синекдохи в аналізованих публікаціях трапляється небагато, однак випадки їх використання є цілком слухними, оскільки вони чітко характеризують процеси. Подібні фігури спрощують сприйняття та розуміння широким загалом певних складних наукових проблем, пов'язаних, зокрема, із космосом. Метонімією традиційно називають перенесення назви з одного предмета або явища на інший: «достаточно было *мозга и знаний неандертальца*». Перенесення значення з цілого на його окрему частину — синекдоха: «*цивилизация вступила в опасную фазу*».

Літота і гіпербола — це відповідно применшення та перебільшення певного явища чи процесу. У текстах аналізованого видання, які описують припущення, складно виявити літоту або гіперболу. Так, у фразі «*посылавший армии за тридевять земель*» однозначно використовується гіпербола, однак «*пройдет не так уж много времени*» трактувати як гіперболу чи літоту однозначно не можливо — не вповні зрозуміло, порівняно із чим це визначається: із тривалістю людського життя, існуванням людства чи існуванням Всесвіту.

Отже, матеріали космічної тематики, що висвітлюють специфічні питання для широкого загалу, є досить описовими. Тропи виконують функції різного роду: це заміна складних понять і термінів; візуалізація далеких астрономічних об'єктів; налагодження взаєморозуміння між автором та читачем (оскільки космічна проблематика залишається складною для розуміння та пов'язана насамперед з технічними науками). Саме наявність тропів дає змогу популяризувати складні наукові розробки та далекі реалії — адже реципієнт з об'єктивних причин не має змоги набути власного емпіричного досвіду в описуваній сфері, пересвідчитись у запропонованих автором ситуаціях. Не менш важливою функцією тропів у наведених матеріалах є транслювання читачеві емоцій автора, особистого експресивного ставлення до описуваних явищ.

Тема космосу постійно висвітлюється у друкованих ЗМІ для широкого загалу. Складні поняття та терміни при цьому часто замінюються порівняннями й метафорами, тексти характеризуються образністю. Образність же, у свою чергу, втілюється засобами контекстуально-синонімічного увиразнення — тропами, завдяки яким текст стає зрозумілішим і доступнішим для читача.

1. Білодід І. К. Сучасна українська літературна мова : у 5 т. / І. К. Білодід. — К. : Наукова думка, 1973. — Т. 4 : Стилистика. — 588 с.
2. Галич О. Теорія літератури : підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. / Галич О., Назарець В., Васильєв Є. — К. : Либідь, 2001. — 488 с.
3. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови : підручник / А. П. Коваль. — К. : Вища школа, 1987. — 352 с.
4. Розенталь Д. Э. Справочник по русскому языку. Практическая стилистика / Д. Э. Розенталь. — М. : ОНИКС 21 век ; Мир и образование, 2001. — 381 с.

Ірина Мудра

ОГЛЯД ЗАКОНОДАВЧОГО ПІДґРУНТЯ ДЛЯ УСПІШНОГО МАРКЕТИНГУ ПРЕСИ

Проаналізовано статті законів, які необхідні для успішного просування газет. Наведено помилки, які допускають редактори газет через незнання законів, що призводить до матеріальних втрат редакції.

Ключові слова: закон, маркетинг, преса, просування, газета.

Проанализированы статьи законов, которые необходимы для успешного продвижения газет. Приведены ошибки, которые допускают редакторы газет по незнанию законов, что приводит к материальным потерям редакции.

Ключевые слова: закон, маркетинг, пресса, продвижение, газета.

The articles, clauses of legislation, which are indispensable for the successful promotion of newspapers, have been analyzed. The errors, made by the editors of newspapers due to legislation ignorance, resulting in financial losses of the editorship (newspaper company), have been presented.

Key words: law, marketing, media, promotion, newspaper.

Актуальність теми. Успішний медіабізнес у цивілізованому світі тримається на трьох китах: закон, фінанси і професіоналізм.